

Vývojové tendence pivovarského průmyslu ČSR v dlouhodobém pohledu

663.4.001(437.1)

Dr. JINDŘICH KURZ - VÁCLAV KOPECKÝ, Pivovary a sladovny, GR Praha

Do redakce došlo 14. července 1975

1. Úvod

V dlouhodobém pohledu na vývoj průmyslového oboru vyniknou trvalejší tendence, vyplývající jak z posunů ve spotřebitelské poptávce a spotřebitelských zvyklostech, tak i technicko-ekonomických zákonitostí specifických pro sledovaný obor.

Výběr parametrů, které slouží k charakteristice struktury výroby a výrobní základny pivovarského průmyslu, je víceméně ustálený. Když si chce pivovarský pracovník udělat zhuštěný obrázek o pivovarském průmyslu v kterékoli zahraniční zemi, ptá se po výši spotřeby piva na obyvatele, po stupňovitosti a podílu lahvového piva, zajímá se o průběh sezónnosti a o průměrnou velikost pivovaru.

Užitečné je však sledovat i změny vybraných základních parametrů struktury v průběhu delších časových období, protože z retrospektivních statistických řad zřetelně vystupují tempa rozhodujících strukturálních změn. Výsledná zjištění nejsou pouhým příspěvkem k historii pivovarského průmyslu. Mohou být rovněž odrazovým můstkem, popř. korektivem pro výhledové úvahy a dlouhodobé předvídání.

Metodika prognózování, která se stala v posledních letech předmětem intenzivního teoretického zájmu, nepomíná možnosti využití poznatků, odvozených z hod-

nocení retrospektivních trendů. Nejde tu ovšem o mechanické projektování minulých tendencí do budoucnosti. Vždy se však doporučuje konfrontovat výhledovou úvahu s retrospektivním vývojem za přibližně stejně dlouhé období. Toto srovnání ukáže, zda předpokládaný směr budoucího vývoje organicky navazuje na dosavadní tendence nebo představuje změnu orientace, vyžaduje odlišné tempo atd.

Z hlediska organizačních jednotek pivovarského průmyslu, zejména závodů s dlouhodobou organizační kontinuitou, dávají oborové statistické řady možnost srovnávat vlastní vývoj s obecnými tendencemi v rámci ČSR. Při příležitosti zaokrouhlených výročí byla v posledních letech v mnoha pivovarech přenesena řada retrospektivních údajů z archivů do příležitostných publikací, kde představují nejen bilanci úspěšné práce generací, ale i statistický materiál vybízející k širšímu srovnávání. V jakém poměru byla a je velikost závodu k průměrné velikosti pivovaru v ČSR? Roste v závodu podíl lahvového výstavu a podíl 12° piva stejným tempem jako v celém pivovarství ČSR? Odpovědi na takovéto otázky nejen dokreslují pohled na minulost, ale umožňují i vytváření podložených názorů na hlavní směry budoucích úkolů.

Proto považujeme za vhodné zpřístupnit širší pivovarské veřejnosti statistické řady, sestavené z dostupných oborových retrospektivních materiálů. Pokud jde o formu, byla dána přednost tabulkám základních údajů před vyjádřením indexovým nebo grafickým, které si může zájemce ze statistických řad zkonstruovat podle pohledu a časového rozměru, který bude považovat za nejzajímavější. Slovní text bylo nutno z hlediska únosného rozsahu článku omezit na nejdůležitější upozornění, otevřené otázky a závěry.

2. Spotřeba piva na obyvatele a sezónnost výroby

Tabulka 1a. Spotřeba piva v ČSR

Rok	Spotřeba piva ČSR		Rok	Spotřeba piva ČSR		Rok	Spotřeba piva ČSR	
	(tis. hl)	(l/obyv.)		(tis. hl)	(l/obyv.)		(tis. hl)	(l/obyv.)
1911	12 015	118,1	1946	6 249	65,6	1961	10 980	114,5
1921	6 450	64,2	1947	7 371	84,1	1962	11 636	120,9
1925	8 400	81,0	1948	6 664	74,9	1963	12 306	127,3
1926	8 878	85,0	1949	7 919	89,1	1964	13 318	136,9
1927	9 115	86,8	1950	8 781	98,4	1965	13 819	141,2
1928	10 087	95,6	1951	9 028	100,0	1966	14 072	143,2
1929	10 573	99,8	1952	9 127	100,0	1967	13 956	141,6
1930	10 428	97,9	1953	8 655	93,9	1968	14 442	146,2
1931	9 638	90,1	1954	7 812	84,0	1969	15 041	152,0
1932	8 952	83,3	1955	8 080	86,1	1970	15 142	154,4
1933	7 529	69,8	1956	8 480	90,0	1971	15 801	160,7
1934	7 506	69,3	1957	9 517	100,0	1972	15 819	160,1
1935	7 225	66,6	1958	9 433	98,5	1973	15 748	158,6
1936	7 024	64,6	1959	10 178	107,2	1974	15 560	155,7
1937	7 668	70,4	1960	10 460	108,6			
1938	8 312	76,4						

V tabulce 1a je zachycen minulý vývoj spotřeby piva na obyvatele ČSR ve více než 50leté retrospektivní řadě, s představením informativního údaje o jednom roce před I. světovou válkou. Zajímavé je, že výše spotřeby tohoto roku (1911) nebylo dosaženo za celou dobu předmnichovské republiky; ve vývoji po II. světové válce byla dosažena a překročena v roce 1963. Nejvyšší spotřeby meziválečného období (1929) bylo v poválečném vývoji dosaženo již kolem roku 1950. Čtenář si bezpochyby povšimne dvou náhlých zlomů v růstové tendenci poválečného období, a to v letech 1953 (měnová reforma) a v roce 1967 (zvýšení maloobchodních cen piva); první z obou regresivních zlomů byl kompenzován dalším růstem během tří let, druhý dokonce jediným následujícím růstovým rokem. Patnáctileté období 1956 až 1971 bylo obdobím skutečné „exploze“ spotřebního trendu, která vedla nejen k předstihu nejvyšší předválečné spotřeby o více než 50 %, ale posunula také ČSR ve spotřebě piva na první místo ve světovém měřítku. Toto konstatování se týká jen ČSR. V měřítku ČSSR byla v roce 1974 dosažena spotřeba piva na obyvatele 142,7 l, což v mezinárodním srovnání zařazuje ČSSR na druhé místo za NSR (147,0 l), před Austrálií (141,8 l), Belgií (132,6 l) atd. Lze usuzovat na to, že tempo růstu koupěschopné poptávky po pivu bylo v tomto období ještě rychlejší než zaznamenaný trend spotřeby, ovlivněné dalším faktorem — omezenými a povlovnější rostoucími kapacitami pivovarů.

Trend spotřeby v posledním neaktuálnějším období let 1972 až 1974 (stagnace a mírná deprese) vykazuje charakteristiku spotřební křivky vstupující do fáze vyrovnání výroby s poptávkou, resp. nasycení poptávky, ovlivněné zřejmě i dalšími omezujícími faktory povahy trvalejší (rozvoj motorismu, konkurence nealkoholických nápojů, protialkoholní opatření) i přechodné (průběh počasí v posledních letech). Kritická oblast spotřební křivky je zatím příliš krátká, než aby bylo možno spolehlivěji usoudit, zda jde skutečně o náběh k trvalejší-

mu regresivnímu trendu, nebo o typickou krátkodobou reakci trhu na nasycení poptávky po výrobku delší dobu nedostatkem.

Pokud bychom chtěli z krátkodobého a nepříliš výrazného poklesu spotřeby na obyvatele vyvozovat dalekosáhlejší závěry, je namístě uvědomit si předem možnost dvou zkreslujících vlivů. První souvisí s výkyvy v průběhu počasí jednotlivých let.

Další zkreslující vliv vyplývá ze samotné metodiky ukazatele spotřeby piva na obyvatele, vypočítávané z demografických údajů o celkovém obyvatelstvu. V letech, která se vyznačují změnou populační dynamiky, mohou vznikat rozdíly v průběhu spotřeby mezi ukazatelem na 1 obyvatele a přesnějšími údaji, pro něž je brán základ v počtu dospělých obyvatelstva. Tento vliv nelze v posuzovaném období vyloučit vzhledem ke značnému zvýšení populačních přírůstků v posledních letech. Přihlédneme-li však k tomu, že mezi rokem 1973 a 1974 poklesla spotřeba piva na 1 obyvatele o 2,9 litru, spotřeba na obyvatele staršího 15 let o 2,5 litru, zjišťujeme, že zmíněný metodický vliv zkreslil průběh spotřeby jen z menší části.

Pokud jde o vliv počasí, bude tato problematika zpracována do samostatného článku, v němž budou shrnuty výsledky dlouhodobého statistického sledování závislosti odbytu piva na počasí, které provádí pracovník odboru ekonomického výzkumu, perspektivy a racionalizace GŘ Jan Rydl. V předstihu k tomuto sdělení uvádíme z jeho výsledků pro doplnění souvislosti tyto závěry:

— odbyty piva je závislý na počasí (teplotě) a na počtu pracovních (rozvozních) dnů v příslušném období;

— podrobné sledování vlivů a závislostí v měřítku ČSR ukázalo, že od r. 1971 — počátku období stagnace spotřeby — až do současné doby jsou měsíční i roční výkyvy v objemu odbytu v hl plně vysvětlitelné variabilitou uvedených dvou ovlivňujících faktorů.

Z toho plyne, že v období 1971—1974 nedošlo ještě k poklesu poptávky; celé období vykazuje charakter stagnace nasycené poptávky. Je zřejmé, že pouhé sledování spotřeby na obyvatele bez hlubšího rozboru vlivů by mohlo vést k nesprávným závěrům.

Pro konfrontaci s retrospektivou vývoje spotřeby piva uvádíme oborovou prognózu pro období kolem r. 1990 ve výši 170—172 litrů/obyvatele. Tato prognóza byla ještě před několika málo lety považována za velmi opatrnou; ve světle posledního vývoje spotřeby se jeví spíše jako optimistická. Realnost této prognózy která předpokládá nejen zastavení regresivních trendů, ale i mírný nárůst spotřeby, je závislá na aktivním a plném využití všech rezerv a možností, které má pivovarský průmysl ČSR pro podchyzení a stimulování poptávky v oblasti kvality, zlepšování struktury a inovací sortimentu, úrovně zásobování atd. Plné využití těchto možností je závislé nejen na vůli a aktivitě pivovarských pracovníků, ale v první řadě na vytvoření nezbytných podmínek kapacitních, investičních, materiálových aj., jak bude podrobněji rozvedeno dále.

S uspokojováním poptávky obyvatelstva úzce souvisí další ukazatel, sledovaný v tabulce 1b, a to sezónnost výroby, která je odrazem sezónnosti spotřeby a poptávky. Sezónnost se v našem pivovarství vyjadřuje tradičně (i když statisticky ne právě nejpřesněji) objemem výstavu piva v maximálním měsíci roku do tržních fondů a v podílu tohoto měsíce z celkových dodávek piva do tržních fondů v jednotlivých letech. Ukazatel je tedy cproštěn od vlivu exportu, jenž se vyznačuje vyhraněnější sezónní špičkou.

Dlouhodobější tendence v sezónnosti nejsou tak markantní jako tendence ve spotřebě, protože výkyvy mezi

Tabulka 1b. Sezónní špička v odbytí piva do tržních fondů

Rok	Dodávky piva do TF v max. měsíci	Podíl z ročních dodávek do TF (%)	Rok	Dodávky piva do TF max. v měsíci	Podíl z ročních dodávek do TF (%)	Rok	Dodávky piva do TF v max. měsíci	Podíl z ročních dodávek do TF (%)
(tis. hl)	(tis. hl)	(%)	(tis. hl)	(tis. hl)	(%)	(tis. hl)	(tis. hl)	(%)
1921	839	13,82	1946	892	13,81	1961	228	10,51
1922	672	11,54	1947	1 014	13,27	1962	1 416	11,37
1923	882	12,66	1948	830	11,95	1963	1 533	11,55
1924	949	11,70	1949	1 038	12,61	1964	1 592	11,12
1925	1 016	11,70	1950	1 263	13,72	1965	1 593	10,66
1926	1 059	11,55	1951	1 199	12,61	1966	1 590	10,49
1927	1 092	11,56	1952	1 291	13,43	1967	1 484	10,57
1928	1 370	13,11	1953	1 112	12,48	1968	1 506	10,36
1929	1 359	12,41	1954	1 044	13,05	1969	1 614	10,64
1930	1 318	12,23	1955	1 003	12,17	1970	1 629	10,66
1931	1 166	11,78	1956	1 043	12,06	1971	1 710	10,71
1932	1 134	12,37	1957	1 258	12,96	1972	1 596	9,98
1933	898	11,73	1958	1 138	11,73	1973	1 687	10,59
1934	869	11,31	1959	1 293	12,28	1974	1 645	10,46
1935	893	12,05	1960	1 216	11,06			
1936	841	11,66						
1937	918	11,64						
1938	1 071	12,63						

jednotlivými navazujícími roky jsou ovlivněny rozdíly v konkrétním průběhu počasí jednotlivých let. Při průměrovém vyrovnaní těchto výkyvů ukazuje statistická řada dlouhodobou tendenci ke snižování sezónnosti, tj. zplošťování sezónní křivky. Zajímavé jsou zejména průměry v rámci tří přibližně stejně dlouhých období

období	průměrná sezónnost
1921—1938	12,08 %
1946—1960	12,57 %
1961—1974	10,72 %

Postupné snižování sezónnosti v poválečném období bylo nesporným přínosem z hlediska ekonomie pivovarské výroby. Tento trend však současně vyvolává otázku, zda jeho příčinou je skutečná změna spotřebitelských zvyklostí, zrovnoměnění poptávky po pivu v rámci roku, nebo zda tento jev souvisí spíše s potížemi, které zabírají pivovarským průmyslu plně využít špičkové poptávky (nedostatek kapacit, potíže se zajišťováním rozvozu a druhých směn ve špičkách).

Vycházíme-li z toho, že jak spotřebitelská veřejnost, tak i státní a společenské orgány hodnotí práci pivovarského průmyslu a plnění jeho primární zásobovací funkce právě podle úrovně krytí špičkové poptávky, nelze podle našeho názoru promítat do výhledové předpovědi další zmírňování sezónnosti, byť by to bylo atraktivní z čistě ekonomického pohledu. Oborová předpověď, která je současně podkladem pro kapacitní dimenzování pivovarů při nové výstavbě a rekonstrukcích perspektivních závodů, počítá proto s výhledovou sezónností ve výši 12 %.

3. Tendence v podílech sudového a lahvého výstavu

Stálý růst podílu lahvého výstavu je jednou z nejvyhraněnějších dlouhodobých tendencí ve vývoji pivovarského průmyslu, jak názorně ukazuje *tabulka 2*. Souvislost této tendence s vývojem životní úrovně, životního stylu a spotřebitelských zvyklostí je zcela nesporná. Z vyčíslení absolutních meziročních přírůstků, resp. úbytků sudového a lahvého výstavu ČSR je zřejmé, že do r. 1966 zaznamenával obojí obalový sortiment absolutní přírůstky, zatímco od r. 1967 roste podíl lahvého piva většinou již na úkor sudového výstavu. Rovněž je zajímavé, že i v posledních dvou letech, v nichž se pro-

Tabulka 2. Vývoj struktury výroby piva podle obalů

Rok	Výstav piva celkem	z toho				Přírůstky + úbytky — proti předcházejícímu roku		
		sudové pivo		lahvé pivo		sudy	láhve	celkem
	(tis. hl)	(tis. hl)	(%)	(tis. hl)	(%)	(tis. hl)	(tis. hl)	(tis. hl)
1931	10 050	9 149	91,0	901	9,0	—	—	— 965
1937	7 993	7 164	89,6	829	10,4	+552	+146	+ 698
1947	7 675	6 470	84,3	1 205	15,7	+632	+578	+1 210
1950	9 245	7 555	81,7	1 690	18,3	+661	+311	+ 972
1955	8 457	5 103	60,3	3 354	39,7	—167	+471	+ 304
1960	11 418	6 887	60,3	4 531	39,7	+271	+150	+ 421
1965	15 272	9 533	62,4	5 739	37,6	+215	+405	+ 620
1966	15 710	9 691	61,7	6 019	38,3	+158	+271	+ 429
1967	15 312	9 153	59,8	6 159	40,2	—538	+149	— 389
1968	15 678	9 041	57,7	6 637	42,3	—112	+478	+ 366
1969	16 138	9 122	56,5	7 016	43,5	+ 81	+379	+ 460
1970	16 267	8 898	54,7	7 369	45,3	—224	+353	+ 129
1971	17 099	9 157	53,7	7 942	46,4	+259	+573	+ 832
1972	17 174	8 870	51,6	8 304	48,4	—287	+362	+ 75
1973	16 973	8 571	50,5	8 402	49,5	—299	+ 98	— 201
1974	16 819	8 390	49,9	8 429	50,1	—181	+ 27	— 154

jevil pokles spotřeby a celkové výroby piva, zůstává bilance lahvého výstavu stále aktivní, což statisticky potvrzuje předpoklad, že mezi nejúčinnější opatření k zastavení regresivních tendencí patří další změna struktury výroby ve prospěch výstavu lahvého piva.

Dlouhodobá předpověď dalšího vývoje podílu lahvého výstavu a odhad konečné meze jeho růstu patří k nejdiskutovanějším otázkám předvídání a výhledového plánování v pivovarském průmyslu. To je zcela pochopitelné, uvážíme-li, že právě ve zužujícím se podílu sudového výstavu budou do budoucna zachovány optimální podmínky pro český typ piva. Rozpolcenost pivovarského pracovníka při sledování těchto trendů by snad bylo možno vyjádřit paradoxem, že sice vítá každé procento růstu lahvého podílu jako zřejmě zabezpečení odbytí, současně se však těžko loučí s každým ubývajícím procentem sudového výstavu. Byl to možná právě tento „pivovarský komplex“, který vedl před několika lety řadu účastníků ankety o výhledových trendech v pivovarství k úvaze, že současně

- spotřeba piva vzroste jen nepatrně,
- podíl lahvého výstavu vzroste velmi podstatně,
- absolutní objem sudového výstavu zůstane nezměněný,

což by bylo příliš krásné, než aby to neodporovalo matematice.

Oborová předpověď pro výhled do r. 1990, která se stala vstupním údajem oborového generelu pivovarů, počítá s tím, že lahvé podíl dále poroste na úkor absolutního objemu sudového výstavu. V předpovědi, že se výhledový růst podílu lahvého piva zastaví, resp. bude stabilizovat na úrovni asi 64 až 65 % — tedy na úrovni relativně nižší, než je již v současné době dosahována ve většině pivovarských zemí — se projevuje snaha respektovat alespoň do určité míry specifičnost spotřebitelských zvyklostí a typu piva v ČSR.

V návaznosti na výhledové úvahy o růstu spotřeby a exportu piva znamená uvedená prognóza, že by se v průběhu příštích 15 let objem výstavu piva v lahvích (včetně nepodstatného podílu plechovek) zvýšil oproti současnému stavu zhruba o 50 %, zatímco by objem sudového výstavu zaznamenal snížení asi o 15 %.

4. Tendence v sortimentu podle stupňovitosti a v exportu

Dlouhodobé tendence v uvedených strukturálních parametrech jsou zachyceny ve dvou tabulkách. *Tabulka 3*

Tabulka 3. Vývoj struktury výroby piva podle stupňovitosti a podílu tmavého piva

Rok	Měrná jednotka	Výstav piva celkem	z toho							v tom	
			6°	7°	8°	9°	10°	11°	12°	speciální	tmavé
1931	tis. hl	10 050					7 499		2 465	86	1 176
	%	100,0					74,6		24,5	0,9	11,7
1936	tis. hl	7 295					5 819		1 444	32	710
	%	100,0					79,8		19,8	0,4	9,7
1946	tis. hl	6 465	6 249			210			6		2 904
	%	100,0	96,7			3,2			0,1		44,9
1950	tis. hl	9 245		8 371	717	1	9		147		2 772
	%	100,0		90,5	7,8	0,0	0,1		1,6		30,0
1955	tis. hl	8 457		5 359	261	1	2 171		569	96	651
	%	100,0		63,4	3,1	0,0	25,7		6,7	1,1	7,7
1960	tis. hl	11 418		2 839	61		6 733		1 731	54	480
	%	100,0		24,8	0,5		59,0		15,2	0,5	4,2
1965	tis. hl	15 272		1 780	42		10 943		2 449	58	229
	%	100,0		11,6	0,3		71,7		16,0	0,4	1,5
1970	tis. hl	16 267		791	11		12 798	135	2 494	38	110
	%	100,0		4,9	0,1		78,7	0,8	15,3	0,2	0,7
1971	tis. hl	17 099		745			13 382	168	2 764	40	120
	%	100,0		4,3			78,3	1,0	16,2	0,2	0,7
1972	tis. hl	17 174		693			13 237	223	2 980	41	126
	%	100,0		4,0			77,1	1,3	17,4	0,2	0,7
1973	tis. hl	16 973		637	5		13 031	257	3 001	42	128
	%	100,0		3,8	0,0		76,8	1,5	17,7	0,2	0,7
1974	tis. hl	16 819		435	191		12 586	341	3 223	43	111
	%	100,0		2,6	1,1		74,8	2,0	19,2	0,3	0,7

ukazuje vývoj struktury podle stupňovitosti a podílu tmavého piva z celkové výroby piva v ČSR, tabulka 4 pak vývoj odbytové struktury sortimentní skupiny 12° a speciálních piv (vývoz a tržní fondy). V tabulce 4 byly mezi pětileté intervaly doplněny některé roky, zajímavé tím, že v nich bylo dosaženo maxima některého ze sledovaných ukazatelů v delší řadě.

Markantní tendence v řadě ukazatelů nevyžadují komentáře (pokles 7° piva, růst exportu). Dlouhodobě vysoký podíl 10° piva patří ke specifitám výrobní a spotřební struktury ČSR a ČSSR na rozdíl od řady zemí se stejně významnou pivovarskou tradicí, kde ve struktuře výroby zcela převažuje podíl piva se stupňovitostí 12° a vyšší.

Některé tendence v sortimentní struktuře vyvolávají otázky, na něž by mohl dát spolehlivé odpovědi jen periodicky opakovaný výzkum trhu. V souvislosti s posuzováním výrazného poklesu podílu tmavého piva je např. zajímavé připomenout zjištění z terénního výzkumu spotřeby a poptávky po pivu (VÚEZVŽ, 1967), že podíl spotřebitelů preferujících tmavé pivo byl vyšší než podíl tmavého piva z celkové výroby ČSR. Stagnace, popř. deprese spotřeby a výstavu vyžaduje podle našeho názoru věnovat zvýšenou pozornost — a to i bez přihlídnutí k absolutnímu množství — těm druhům piva, o nichž lze předpokládat, že jejich podíl nenarůstá nebo by nenarůstal na úkor jiného druhu piva, nýbrž by rozšířil spotřebu na širší okruh spotřebitelů. Typickým reprezentantem této skupiny je Dia-pivo a bude zřejmě i připravované pivo s nízkým obsahem alkoholu („pro řidiče“). Z dlouhodobě statisticky podchycených druhů by bylo žádoucí věnovat obdobnou pozornost i tmavému pivu.

Za jedno z nejzajímavějších zjištění, vyplývajících ze studia časových řad, je možno považovat skutečnost, že v žádném ukazateli, vyjadřujícím výši a váhu podílu 12° a vícestupňového piva, nebyla dosud dosažena ani překročena předválečná úroveň. To podporuje oprávněnost úvah o možnostech dalšího růstu podílu této stupňovitosti, která by měla dosáhnout podle oborové předpovědi v příštích 15 letech až 32—34 % z celkové výroby (v návaznosti na tab. 3), dodávky do tržních fondů pak 22 až 24 % z celkové výroby (v návaznosti na tab. 4).

Tabulka 4. Vývoj odbytové struktury sortimentní skupiny 12° a speciálních piv

Rok	Výstav piva celk.	Výstav 12° a speciálních piv		z toho			
				vývoz piva		dodávky do TF	
	(tis. hl)	(tis. hl)	(%)	(tis. hl)	(%)	(tis. hl)	(%)
1920	5 412	6	0,11	3	0,06	3	0,05
1925	8 916	2 383	26,7	237	2,7	2 146	24,1
1929	11 223	2 999	26,7	272	2,4	2 727	24,3
1930	11 015	2 919	26,5	236	2,1	2 683	24,4
1935	7 481	1 527	20,4	74	1,0	1 453	19,4
1946	6 465	6	0,1	6	0,1	—	—
1950	9 245	148	1,6	36	0,4	112	1,2
1955	8 457	665	7,9	213	2,5	452	5,3
1960	11 418	1 786	15,6	425	3,7	1 361	11,9
1963	13 714	2 537	18,5	448	3,3	2 089	15,2
1964	14 652	2 540	17,3	333	2,3	2 207	15,1
1965	15 272	2 507	16,4	330	2,2	2 177	14,3
1970	16 267	2 532	15,6	950	5,8	1 582	9,7
1971	17 099	2 805	16,4	1 108	6,5	1 697	9,9
1972	17 174	3 021	17,6	1 156	6,7	1 865	10,9
1973	16 973	3 043	17,9	1 018	6,0	2 025	11,9
1974	16 819	3 265	19,4	1 064	6,3	2 201	13,1

Retrospektivní vývoj exportu piva naznačuje, že prostor pro další růst exportu piva z ČSR není ještě zcela vyčerpán. Na základě trendů k posílení integrace v rámci zemí RVHP a s přihlídnutím k perspektivě zachování typického charakteru českých piv doporučuje oborová prognóza, aby se pivovarský průmysl v ČSR postupně připravoval na další zvyšování exportních možností.

5. Tendence v koncentraci výroby a výrobní základny pivovarů v ČSR

Tendence, které z hlediska koncentrace pivovarské výroby charakterizují minulou více než 50letou etapu vývoje pivovarství v ČSR, jsou zachyceny v tabulce 5, a to zhruba v pětiletých intervalech. Rozdělení pivovarů do velikostních kategorií nese stopy pohledu, který se nám z dnešního hlediska může jevit jako archaický, pro docílení dlouhodobé srovnatelnosti však bylo nezbytné se ho přidržel.

Proces koncentrace výroby a výrobní základny charakterizuje nejlépe ukazatel průměrného výstavu pivo-